

## The Effect of Self-awareness Rising on Identification and Accountability among High School Students

**Soleiman YahyazadehJeloudar<sup>1</sup>, Shaban Hedarie<sup>2</sup>, Seyedeh Roghieh Mousavi Teroujeni<sup>3</sup>**

1- Assistant Professor of Educational Psychology, in Department of women education & Employment University of Mazandaran- Email: s.yahyazadeh@umz.ac.ir

2- Assistant Professor of Islamic Azad University of Sarie Branch

3- M. A. student of Islamic Azad University of Sarie Branch

Received: 08/06/2018

Accepted: 23/10/2018

### Abstract

**Introduction:** Self awareness is one of the most important skills in one's life. It helps the person to better understand themselves and their characteristics, needs, feelings, and strong and weak points.

**Aim:** This study attempts to investigate the effect of self-awareness raising on identification and accountability among high school students.

**Method:** This study employs a pretest posttest semi-experimental control group design. The population of the study were all the high school second grade girl students in Sari city, District one (N=2878). The questionnaire about identity style and accountability was distributed among 200 of the participants. 30 students were selected using random sampling technique and divided into two groups of control (15) and experimental (15). The experimental group underwent 12 session of instruction. The ISI-6G identity style questionnaire and the California cognitive accountability scale (CPI) were used as data collection instruments. Data were analyzed using mean, standard deviation and co-variance analysis.

**Results:** Results have shown that self-awareness raising improves accountability and identification among high school students.

**Conclusion:** Results show that self-awareness raising can improves accountability and identification among high school students. Therefore, education authorities should attempts to take measures to improve self-awareness among high school students.

**Keywords:** Instruction, self-awareness, identification, accountability, high school student.

---

**How to cite this article :** Yahyazadeh Jeloudar S, Hedarie Sh, Mousavi Teroujeni S R . The Effect of Self-awareness Rising on Identification and Accountability among High School Students. Shenakht Journal of Psychology and Psychiatry. 2018; 5 (4): 52-62 .  
URL :<http://shenakht.muk.ac.ir/article-1-428-fa.pdf>

Copyright © 2018 the Author (s). Published by Kurdistan University of Medical Sciences. This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-Non Commercial License 4.0 (CCBY-NC), where it is permissible to download, share, remix, transform, and buildup the work provided it is properly cited. The work cannot be used commercially without permission from the journal.

## اثربخشی آموزش خودآگاهی بر هویت‌یابی و مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم

سلیمان یحیی زاده جلودار<sup>۱</sup>، شعبان حیدری<sup>۲</sup>، سیده رقیه موسوی تروجنی<sup>۳</sup>

۱. دکتری روانشناسی تربیتی - استادیار گروه پژوهشی آموزش و اشتغال زنان دانشگاه مازندران - آدرس مازندران - بابلسر - خیابان شهید بهشتی - پردیس دانشگاه

مازندران دانشکده علوم انسانی و اجتماعی Email: s.yahyazadeh@umz.ac.ir

۲. استادیار گروه روانشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری

۳. کارشناسی ارشد رشته روانشناسی عمومی

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۷/۰۸/۰۱

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۷/۰۳/۱۸

### چکیده:

**مقدمه:** یکی از مهم‌ترین مهارت‌های زندگی، مهارت خودآگاهی است، این مهارت به فرد کمک می‌کند تا بتواند شناخت بیشتری نسبت به خود، خصوصیات، نیازها، احساسات و نقاط ضعف و قوت خود داشته باشد.

**هدف:** پژوهش حاضر بررسی اثربخشی آموزش خودآگاهی بر هویت‌یابی و مسئولیت‌پذیری در دانش‌آموزان است.

**روش:** روش پژوهش نیمه آزمایشی با طرح پیش‌آزمون - پس‌آزمون با گروه کنترل بود. جامعه پژوهش حاضر کلیه دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه سال دوم ناحیه یک شهرستان ساری بودند ( $N=2878$ )؛ که پرسشنامه‌های سبک هویت و مسئولیت‌پذیری در میان ۲۰۰ نفر از آن‌ها توزیع شد. به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده ۳۰ نفر به‌عنوان نمونه انتخاب شدند و در دو گروه (۱۵ نفر آزمایش) و (۱۵ نفر گواه) جای داده شدند و گروه آزمایش ۱۲ جلسه تحت آموزش خودآگاهی قرار گرفتند. ابزار گردآوری اطلاعات از پرسشنامه سبک هویت (ISI-6G) و مقیاس مسئولیت‌پذیری روان‌شناختی کالیفرنیا (CPI) برای گردآوری داده‌ها مورد استفاده قرار گرفت. برای تحلیل داده‌های آماری میانگین و انحراف معیار و تحلیل کوواریانس استفاده شد.

**یافته‌ها:** یافته‌ها نشان داد آموزش خودآگاهی باعث افزایش میزان مسئولیت‌پذیری و ایجاد هویت‌یابی در دانش‌آموزان شده است.

**نتیجه‌گیری:** نتایج نشان‌دهنده آن است که آموزش خودآگاهی می‌تواند بر مسئولیت‌پذیری و هویت‌یابی در دانش‌آموزان اثرگذار باشد؛ بنابراین متولیان امر باید سعی کنند نسبت به آموزش خودآگاهی به دانش‌آموزان تدابیر لازم را اتخاذ نمایند.

**کلید واژه‌ها:** آموزش؛ خودآگاهی؛ هویت‌یابی؛ مسئولیت‌پذیری؛ دانش‌آموزان.

## مقدمه

آگاهی از خود و خصوصیات مختلف خود، به انسان کمک می‌کند تا با توانایی‌ها و ضعف‌ها و سایر خصوصیات خود آشنا شود. همچنین در صورت برخورد با طرف مقابل و تشکیل زندگی مشترک بهتر و عمیق‌تر با مسائل روبرو شود. این خودآگاهی به شخص نشان می‌دهد که چگونه می‌تواند احساسات خود را بشناسد، از وجود آن‌ها آگاه شده و به وقت لزوم کنترل‌شان نماید تا منجر به هیچ‌گونه ناراحتی نگردد.

کالات<sup>۱</sup> (۲۰۰۷) معتقد است، خودآگاهی، موجب شناخت نیاز افراد و یافتن راه مناسب برای مواجهه با آن‌ها می‌شود. همچنین اهداف زندگی را مشخص‌تر و واقع‌بینانه‌تر نشان می‌دهد و ارزش واقعی افراد و مسائل پیرامون‌شان را نمایان می‌سازد. «خودآگاهی» تضمین‌کننده استحکام وجود فرد در هنگام بزرگسالی است و باعث پرورش روابط زن و شوهر در رویارویی با مشکلات و حل مناسب آن‌ها می‌شود. با آگاهی دادن به نوجوان و شناساندن آنان نسبت به خود می‌توان فرد را با اتمام نقاط مثبت و منفی که دارد آگاه کند چرا که «خودآگاهی» توانایی شناخت خود و آگاهی از خصوصیات، نقاط ضعف و قوت، خواسته‌ها، ترس‌ها و انزجارهاست. برای اکثر ما توصیف ویژگی‌های اخلاقی و رفتاری خود برای دیگران، کار سخت و دشواری است (سیدمحمدی، ۱۳۹۲). خودآگاهی به این معناست که فرد چه برداشتی از خود دارد و بر اساس این برداشت چه احساسی پیدا می‌کند. نوع خودآگاهی ما، پیش‌بینی‌کننده‌ی احساس رضایت ما از خودمان و زندگی است (موسوی، ۱۳۸۸).

از جمله متغیرهایی که با دوران نوجوانی در ارتباط تنگاتنگ بوده و خودآگاهی نیز می‌تواند بر آن اثرگذار باشد هویت<sup>۲</sup> است. به‌طور اساسی در ایجاد یک زندگی منظم و شاداب، مردم نیازمند یک ساختار منظم و معنی‌دار در زندگی هستند که شامل مهارت‌های حل مسئله، تصمیم‌گیری و تعبیر و تفسیر اطلاعات به شیوه خاص در زندگی می‌باشند (برزونسکی<sup>۳</sup> و همکاران ۲۰۱۱). هویت و هویت‌یابی هم مسئله‌ای تازه‌ای نیست و به درازای عمر بشر مطرح بوده و در هر برهه‌ای از زمان و در هر مکانی به دلیل انسان بودنمان این مرحله از زندگی را خواهیم گذراند حال در زمان‌های دور شاید نامی دیگر بر روی این مرحله از زندگی نامیده باشند. هویت چیزی نیست که یک‌بار برای همیشه به کسی داده شده باشد، بلکه در طول حیات ساخته می‌شود و تغییر می‌کند. آن دسته از عناصر هویت‌ها که همراه با تولد ما به جهان می‌آیند چندان زیاد نیستند. بعضی خصوصیات جسمانی، جنسیت، رنگ و... وانگهی همه آن‌ها هم ذاتی و مادرزادی نیستند. این پرسش از آغاز تاریخ فلسفه یعنی زمانی که سقراط گفت (خودت را بشناس) مطرح بوده و همه استادان به نحوی مطرح کرده‌اند تا به فریود می‌رسیم (ثاقب فر، ۱۳۸۲).

منظور از هویت همان پنداره فرد از خود است و از طریق آن، فرد به مفهوم یکپارچه‌ای از خود دست پیدا می‌کند و بر آن اساس در زندگی خود به قضاوت ارزشی می‌پردازد (خواجه پور، ۱۳۸۹). برزونسکی (۱۹۹۲) با استفاده از نظریه کنترل هویت، الگویی ارائه کرده است که بر تفاوت‌های فردی در زمینه پردازش شناختی-اجتماعی<sup>۴</sup>

<sup>۲</sup>. Identity

<sup>۳</sup>. Berzoneski, et al.

<sup>۴</sup>. Social cognitive processing

<sup>۱</sup>. Kalat

مسئولیت‌پذیری (فعال و منفعل)، توسط سبک‌های متفاوتی از هویت پیش‌بینی می‌شوند (جوکار و همکاران ۱۳۹۳). بنابراین به‌وسیله آموزش مسئولیت‌پذیری<sup>۵</sup> به نوجوان می‌توان وی را برای ادامه یک زندگی مطلوب یاری نمود (رمضانی دیسفانی، ۱۳۹۱). مسئولیت یا مسئولیت‌پذیری به‌تنهایی، اشاره به حس وظیفه‌شناسی، پاسخگو بودن و تعهد دارد. دریک دسته‌بندی کلی می‌توان مسئولیت‌پذیری را به انواع: مسئولیت‌پذیری در قبال خود<sup>۶</sup>، مسئولیت‌پذیری در برابر دیگران، مسئولیت‌پذیری در برابر خدا تقسیم کرد (طالبی و خوشبین ۱۳۹۰). بچه‌ها احساس مسئولیت را از والدین، مدرسه، دوستان و اجتماع می‌آموزند و با آموختن این مهارت با ارزش را تا آخر عمر حفظ کرده و این امر باعث موفقیت بیشتر آن‌ها در امور زندگی می‌شود. پس بهتر است مسئولیت‌پذیری را، از کودکی به بچه‌ها آموزش دهیم. و از آنجایی که جوامع در حال پیشرفت، نیازمند افرادی مسئول و خودکفا می‌باشند، بنابراین انسان‌های امروز بیش‌ازپیش باید مسئولیت زندگی و سرنوشت خود را بپذیرند و این امر میسر نمی‌شود مگر اینکه مبنای آموزش و پرورش مبتنی برافزایش درک کودکان و نوجوانان در مورد نقش آنان در ساختن سرنوشت و کیفیت زندگی‌شان باشد و برای رسیدن به این هدف سعی و کوشش و برنامه‌ریزی دقیق لازم است. آموزش مسئولیت‌پذیری به کودکان و نوجوانان کمک می‌کند که احساس مسئولیت، شناخت و رفتار خود را بپذیرند و هم چنین بپذیرند که خودشان مسئول سلامتی، موفقیت، ارتباط با دیگران و ارتباط با محیط هستند (بهرامی و همکاران، ۱۳۹۰).

نوجوانان در رویارویی یا اجتناب از سازمان‌دهی<sup>۱</sup> یا باز سازماندهی مسائل مربوط به هویت تأکید می‌کند. همچنین سماوی و حسین چاری (۱۳۸۷) در پژوهش خود سوءمصرف مواد مخدر و پایگاه هویت را در دانشجویان بررسی کردند. نمونه این پژوهش ۱۶۰ نفر از دانش‌آموزان پسر بودند. تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که هویت‌های تحمیل شده و پراکنده پیش‌بینی کننده مثبت و معنادار سوءمصرف مواد هستند و هویت‌های موفق و معوق نتوانستند سوء مصرف مواد را پیش‌بینی کنند.

پاشا و گودرزیان (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان رابطه سبک‌های هویت و رشد اخلاقی با مسئولیت‌پذیری دانشجویان به بررسی ۲۰۰ دانشجو پرداختند نتایج نشان دادند که بین سبک‌های هویت پیشرفته، مهلت خواه و رشد اخلاقی با مسئولیت‌پذیری دانشجویان رابطه وجود دارد. برزونسکی در سال (۲۰۰۹)، جن آبادی<sup>۲</sup> و دهباشی<sup>۳</sup> (۲۰۱۴) تأکید نموده اند که بین سبک‌های مختلف هویت و مسئولیت‌پذیری ارتباط وجود دارد.

متغیر دیگری که مورد بحث در این پژوهش است مسئولیت‌پذیری است که می‌تواند با نوجوانی و بخصوص هویت نیز در ارتباط باشد. دوره‌ی نوجوانی به سبب بروز مسائل خاص، بعضی اوقات با نوعی سردرگمی همراه با کاهش عزت نفس، خودکم بینی و خود پنداره‌ی منفی همراه است که سبب کاهش فعالیت‌های طبیعی و تعاملات اجتماعی می‌شود. پژوهش‌های اسکارتی، کواتیرز، پاسکال و لویس<sup>۴</sup> (۲۰۱۰) نشان می‌دهد که هویت‌یابی با مسئولیت‌پذیری ارتباط دارد. همچنین یافته‌ها حکایت از آن داشت که هر یک از انواع

<sup>۱</sup> . Organization

<sup>۲</sup> . Jenaabadi

<sup>۳</sup> . Dehbashi

<sup>۴</sup> . Escarti, Gutierrez & Liopis

<sup>۵</sup> . responsibility

<sup>۶</sup> . Self- responsibility

بنفس در دانش‌آموزان شده است. طالبی و خوشبین (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان مسئولیت‌پذیری اجتماعی جوانان. به بررسی جوانان (۲۹-۲۰) سال شهرهمدان پرداختند. نتایج نشان داد که میزان مسئولیت‌پذیری جوانان در ابعاد سیاسی، اقتصادی و فرهنگی متفاوت است.

با عنایت به آنچه گفته شد، هدف این پژوهش، بررسی تأثیر آموزش خودآگاهی بر هویت‌یابی و مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم شهرستان ساری است. در راستای وصول به این هدف، این مطالعه در پی پاسخگویی به پرسش‌های ذیل است:

۱. آیا آموزش خودآگاهی به دانش‌آموزان بر هویت‌یابی آنان تأثیر دارد؟
۲. آیا آموزش خودآگاهی به دانش‌آموزان بر مسئولیت‌پذیری آنان تأثیر دارد؟

### روش

این پژوهش به صورت نیمه آزمایشی با پیش‌آزمون-پس‌آزمون و گروه گواه به منظور اثربخشی و به صورت مداخله‌ای انجام شد و به شیوه اجرای پرسشنامه به صورت پیش‌آزمون-پس‌آزمون با گروه کنترل بود، بدین صورت که پرسشنامه‌های سبک هویت ISI-6G و مسئولیت‌پذیری پرسشنامه روان‌شناختی کالیفرنیا CPI در میان دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه دوم شهرستان ساری توزیع شد.

جامعه نمونه و روش نمونه‌گیری

تعداد جامعه نهایی در این تحقیق  $N=2878$  بوده که از این تعداد ۳۰ نفر از افراد به صورت نمونه‌گیری تصادفی ساده برای پژوهش انتخاب شدند که این ۳۰ نفر به صورت تصادفی در دو گروه (۱۵ نفر گروه آزمایش) و (۱۵ نفر

آموزش بچه‌ها برای پذیرش مسئولیت در درون خانواده روش بسیار مطلوبی برای آماده کردن آن‌ها در پذیرش وظایف و مسئولیت‌های بی‌شماری است که در بیرون از خانواده با آن‌ها مواجهه خواهند شد و وسایل لازم را برای استقلال آن‌ها فراهم می‌کند. برای یک کودک که اکنون رشد می‌کند و بعداً نوجوان و بزرگسال می‌شود، توانایی در توفیق مسئولیت‌های اجتماعی خارج از خانواده به فرصت برای تجربه کردن مشارکت ارزشمندی احترام به خود، قدرت و پیوند با اجتماعی بستگی دارد (باروت، ۲۰۱۰). دانش‌آموزان نسبت به مسئولیت‌پذیری در مدرسه باید خودآگاهی کسب کنند و چگونگی کمک کردن به یکدیگر را یاد بگیرند تا بتوانند در موقعیت‌های مختلف مسائل بین فردی خود را حل کنند (گلاسر<sup>۲</sup> ۲۰۰۵).

مسئولیت‌پذیری به معنی متعلق بودن انتخاب‌ها به خودمان و برخورد صادقانه با آزادی است. مسئولیت‌پذیری شامل ملاحظه کردن دیگران و سرزنش نکردن آنان بابت مشکلات شخصی نیز است (شارف<sup>۳</sup>، ۱۹۹۶). مسئولیت‌پذیری است که فرد باید از اولین سال‌های کودکی آن را آموخته تا با وظایف متعددی که در دوران‌های مختلف زندگی روبه‌رو می‌شود مسئولانه برخورد کند. مسئولیت‌پذیری افراد در هر جامعه‌ای، یکی از ارزش‌های آن جامعه محسوب می‌شود و از شاخص‌های مهم سلامت روان محسوب می‌شود (رمضانی دیسفانی، ۱۳۹۰).

مهدوی و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان بررسی اثربخشی آموزش مسئولیت‌پذیری بر عزت‌نفس دانش‌آموزان پسر مقطع متوسطه به بررسی ۳۰۰ نفر از دانش‌آموزان پسر پرداختند. نتایج نشان دادند که آموزش مسئولیت‌پذیری به شیوه گلاسر موجب افزایش اعتماد

<sup>۱</sup>. Barewet

<sup>۲</sup>. Glaser

<sup>۳</sup>. Shurff

گواه) جای داده شدند. پرسشنامه سبک هویت -ISI 6G و مقیاس مسئولیت‌پذیری روان‌شناختی کالیفرنیا CPI به‌عنوان پیش‌آزمون در میان آن‌ها توزیع شد؛ و نمرات برگه بعد از جمع‌آوری نگهداری شد و بعد مداخله بر روی گروه آزمایش صورت گرفت و به‌صورت هفتگی بعد از اتمام جلسات درمان که ۱۲ جلسه بود انجام شد، پس آزمون یعنی برگه‌های پرسشنامه دوباره توزیع شده و نتایج نمرات پیش‌آزمون و پس‌آزمون موردبررسی قرار گرفت. در این مطالعه از دو پرسشنامه زیر جهت جمع‌آوری اطلاعات استفاده گردید:

الف) پرسشنامه سبک هویت (ISI-6G): این پرسشنامه ۴۰ سؤال دارد که بر اساس جدول زیر، بیانگر چهار سبک هویتی است. پس از پاسخ‌دهی به سؤالات، پاسخ‌ها را به‌صورت کاملاً مخالف = ۱، تا محدودی مخالف = ۲ مطمئن نیستم = ۳، تا محدودی موافق = ۴، و کاملاً موافق = ۵ نمره‌گذاری کردند. برای ارزیابی و سنجش همسانی درونی پرسشنامه سبک هویت، ضریب آلفای کرونباخ بر روی داده‌های نمونه اصلی ( $N=1832$ ) محاسبه شد. ضرایب به‌دست آمده ۰/۸۰. با ضرایب محاسبه‌شده توسط برزونسکی (۱۹۹۲)، وایت و همکارانش (۱۹۹۸) بسیار نزدیک هستند.

ب) مقیاس مسئولیت‌پذیری روان‌شناختی کالیفرنیا (CPI): دارای ۴۲ سؤال است که با هدف سنجش میزان مسئولیت‌پذیری افراد به‌نحویت ۱۲ سال به بالا تهیه شده است و آزمودنی‌ها به صورت موافقم و مخالفم به سؤالات آن پاسخ می‌دهند. مکارگی (۱۹۷۲) گزارش نمود ضریب پایایی پرسشنامه با روش باز آزمایی و همسانی درونی در مقایسه با سایر پرسشنامه‌های شخصیت کاملاً رضایت‌بخش بوده است. در پژوهش‌های انجام شده در

رابطه با پایایی CPI دامنه ضریب‌های پایایی باز آزمایی برای هر یک از مقیاس‌های آن از ۰/۵۳ برای مقیاس همدلی (Em) تا ۰/۸۰ برای مقیاس خویشتن‌داری (Sc) با میانگین کلی ۰/۷۰ گزارش شده است. ضریب‌های همسانی درونی در مقیاس خودباوری (Sa) با ۰/۵۲ کمترین همسانی و در مقیاس خودشکوفایی با ۰/۸۵ بیشترین همسانی درونی را نشان داد (عاطف وحید، ۱۳۹۰).

روش اجرا

روند جلسات اثربخشی که برای دانش آموزان به‌صورت هر جلسه ۴۵ دقیقه برگزار گردید به شرح زیر است:

جلسه اول، این جلسه، جلسه‌ای توجیهی بود که ضمن معارفه، اهداف آموزشی و قوانین جلسات بیان گردید، همچنین در این جلسه پیش‌آزمون نیز اجرا گردید.

جلسه دوم، تعریف خودآگاهی، تعریف و مقایسه خود واقعی و خود ایده آل، ارائه تکلیف

جلسه سوم، مرور تکلیف جلسه قبل و ارائه بازخورد. توضیح در رابطه با خود‌گویی و بررسی تفاوت

خود‌گویی مثبت و منفی، ارائه تکلیف

جلسه چهارم، مرور تکلیف جلسه قبل و ارائه بازخورد. تعریف کنترل خود، بیان پیش‌نیازهای مربوط به کنترل

خود. ارائه تکلیف

جلسه پنجم، مرور تکلیف جلسه قبل و ارائه بازخورد. بیان نتایج برخی تحقیقات در مورد اثر خودآگاهی بر جنبه

های مختلف زندگی انسان از جمله خود‌مدیریتی و ... و چگونگی کنترل‌پذیری امور. بحث در این زمینه

جلسه ششم، تعریف ابراز وجود و بحث گروهی در این زمینه. ارائه تکلیف

جلسه یازدهم، ارائه داستان زندگی یک مادر موفق و بررسی و تبادل نظر و درخواست بیان انتقادات. جلسه دوازدهم، مرور مباحث ارائه شد. درخواست انتقاد و پیشنهادها. پس‌آزمون (مراد پور و همکاران، ۱۳۹۲).

### نتایج

توزیع فراوانی نمونه مورد مطالعه به تفکیک گروه آزمودنی‌ها مورد مطالعه در این پژوهش، ۵۰ درصد (۱۵ نفر) دانش‌آموزان را گروه آزمایش و ۵۰ درصد (۱۵ نفر) گروه کنترل می‌باشند.

جلسه هفتم، مرور تکلیف جلسه قبل و ارائه بازخورد. ارائه تکنیک‌های ابراز وجود. ارائه تکلیف. جلسه هشتم، ابتدا بازخوردی از جلسه‌های قبل ارائه شد؛ و سپس بحث در مورد مبانی ابراز وجود، تشخیص رفتارهای جرات‌مندانه و بحث و بررسی و تبادل نظر و تمرین عملی اجرا گردید و تکالیف برای انجام ارائه گردید. جلسه نهم، مرور تکلیف جلسه قبل و ارائه بازخورد. بحث در زمینه بله و نه گفتن و درخواست کردن. ارائه تکلیف. جلسه دهم، مرور تکلیف جلسه قبل و ارائه بازخورد. بحث در خصوص انتقاد و برخورد مناسب با منتقد و بررسی فواید و مضرات انتقاد کردن.

جدول شماره ۱: میانگین و انحراف استاندارد نمره‌های پیش‌آزمون و پس‌آزمون مسئولیت‌پذیری و هویت‌یابی

پس‌آزمون		پیش‌آزمون		گروه	
انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین		
۱۵۰/۲۲	۱۲۶/۰۷	۲۸/۱۴	۴۷/۱۱۵	آزمایش	هویت
۰۸/۹	۸۰/۱۱۵	۶۹/۱۲	۰۸/۱۱۵	کنترل	
۲۴/۱۸	۹۳/۱۴۹	۹۳/۱۰	۲۰/۱۳۴	آزمایش	مسئولیت‌پذیری
۲۳/۱۶	۲۰/۱۳۶	۹۷/۸	۸۷/۱۳۴	کنترل	

اطلاعات جدول فوق نشان می‌دهد که میانگین نمره مسئولیت‌پذیری گروه آزمایش در پیش‌آزمون ۱۳۴/۲۰ و در گروه کنترل برابر ۱۳۴/۸۷ است. در مورد میانگین نمره مسئولیت‌پذیری افراد گروه آزمایش در پس‌آزمون یعنی پس از آموزش خودآگاهی ۱۴۹/۹۳ افزایش قابل توجهی نموده است و این نمره از ۱۳۴/۲۰ در پیش‌آزمون به ۱۴۹/۹۳ در پس‌آزمون رسیده است؛ اما میانگین این نمره در گروه کنترل از ۱۳۴/۸۷ پیش‌آزمون به ۱۳۶/۲۰ پس‌آزمون رسیده است که افزایش کمی نسبت به نمرات پس‌آزمون داشته است.

اطلاعات جدول فوق نشان می‌دهد که میانگین نمره هویت‌یابی گروه آزمایش در پیش‌آزمون ۱۱۵/۴۷ و در گروه کنترل برابر ۱۱۵/۰۷ است. در مورد میانگین نمره هویت‌یابی افراد گروه آزمایش در پس‌آزمون یعنی پس از آموزش خودآگاهی ۱۲۶/۰۷ افزایش قابل توجهی نموده است و این نمره از ۱۱۵/۴۷ در پیش‌آزمون به ۱۲۶/۰۷ در پس‌آزمون رسیده است؛ اما میانگین این نمره در گروه کنترل از ۱۱۵/۰۷ پیش‌آزمون به ۱۱۵/۸۰ پس‌آزمون رسیده است که افزایش ناچیزی نسبت به نمرات پس‌آزمون داشته است.

فاصله‌ای بوده است، از آزمون پارامتریک تحلیل کوواریانس جهت تحلیل داده‌ها استفاده شد. ۱- آموزش خودآگاهی بر هویت‌یابی دانش‌آموزان مؤثر است.

به‌منظور بررسی اثربخشی آموزش خودآگاهی بر هویت‌یابی و مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم، با هدف تعدیل اثر پیش‌آزمون بر نمره‌های پس‌آزمون، از تحلیل کوواریانس استفاده شد. همچنین با توجه به اینکه توزیع متغیرهای پژوهش در پیش‌آزمون و پس‌آزمون نرمال بوده و مقیاس اندازه‌گیری متغیرها

جدول شماره ۴: نتایج تحلیل کوواریانس در خصوص آموزش خودآگاهی بر هویت‌یابی

منبع	مجموع مجذورات SS	درجه آزادی df	میانگین مجذورات MS	F	سطح معناداری	توان
پیش‌آزمون	۰۵۸/۲۱۸۲	۱	۰۵۸/۲۱۸۲	۵۷۱/۲۶	۰۰۰/۰	۴۹۶/۰
گروه	۶۳۴/۷۵۰	۱	۶۳۴/۷۵۰	۱۴۱/۹	۰۰۵/۰	۲۵۳/۰
خطا	۲۷۵/۲۲۱۷	۲۷	۱۲۱/۸۲			
مجموع	۴۴۳۹۳۶,۰۰۰	۳۰				

پیش‌آزمون افزایش داشته است. از این رو می‌توان نتیجه گرفت آموزش خودآگاهی باعث افزایش میزان هویت‌یابی دانش‌آموزان شده است. مقدار مجذور را نیز نشان می‌دهد که ۲۵ درصد واریانس هویت‌یابی دانش‌آموزان از طریق آموزش خودآگاهی، تبیین می‌شود. -آموزش خودآگاهی بر مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان مؤثر است.

چنانکه در جدول شماره ۷ مشاهده می‌شود F محاسبه‌شده برای اثر پیش‌آزمون ۲۶/۵۷۱ (از لحاظ آماری معنادار است). به بیان دیگر نمره‌های پس‌آزمون تحت تأثیر نمره‌های پیش‌آزمون قرار گرفته است؛ اما اثر آموزش خودآگاهی ( $P < ۰/۰۵$  و  $F = ۹/۱۴۱$ ) پس از تعدیل میانگین‌های دو گروه بر اساس نمره پیش‌آزمون، از لحاظ آماری معنادار است. ملاحظه میانگین‌های دو گروه نشان می‌دهد که نمره پس‌آزمون آزمودنی‌ها هم در گروه آزمایش و هم گروه کنترل نسبت به نمرات

جدول شماره ۵: نتایج تحلیل کوواریانس در خصوص آموزش خودآگاهی بر مسئولیت‌پذیری

منبع	مجموع مجذورات SS	درجه آزادی df	میانگین مجذورات MS	F	سطح معناداری	توان
پیش‌آزمون	۴۶۲/۵۸	۱	۴۶۲/۵۸	۱۹۰/۰	۶۶۶/۰	۰۰۷/۰
گروه	۷۴۱/۱۴۳۲	۱	۷۴۱/۱۴۳۲	۶۶۸/۴	۰۴۰/۰	۱۴۷/۰

خطا	۸۷۱/۸۲۸۶	۲۷	۹۲۱/۳۰۶
مجموع	۶۲۳۸۰۲/۰۰۰	۳۰	

چنانکه در جدول شماره ۸ مشاهده می‌شود  $F$  محاسبه‌شده برای اثر پیش‌آزمون  $۰/۱۹۰$  (از لحاظ آماری معنادار نیست). به بیان دیگر نمره‌های پس‌آزمون تحت تأثیر نمره‌های پیش‌آزمون قرار نگرفته است؛ اما اثر آموزش خودآگاهی ( $F = ۴/۶۶۸$  و  $P < ۰/۰۵$ ) پس از تعدیل میانگین‌های دو گروه بر اساس نمره پیش‌آزمون، از لحاظ آماری معنادار است. ملاحظه میانگین‌های دو گروه جدول (۳) نشان می‌دهد که نمره پس‌آزمون آزمودنی‌ها هم در گروه آزمایش و هم گروه کنترل نسبت به نمرات پیش‌آزمون افزایش داشته است. از این رو می‌توان نتیجه گرفت آموزش خودآگاهی باعث افزایش میزان مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان شده است. مقدار مجذور را نیز نشان می‌دهد که ۱۵ درصد واریانس مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان از طریق آموزش خودآگاهی، تبیین می‌شود.

### بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به اهمیت شکل‌گیری صحیح هویت‌یابی و مسئولیت‌پذیری در دانش‌آموزان و رشد آن، پژوهش حاضر با هدف اثربخشی آموزش خودآگاهی بر هویت‌یابی و مسئولیت‌پذیری در دانش‌آموزان مقطع متوسطه سال دوم انجام شد.

نتایج آزمون تحلیل کوواریانس تک متغیری نشان داد که آموزش خودآگاهی باعث افزایش میزان هویت‌یابی دانش‌آموزان شده است. نتایج پژوهش با یافته‌های برزونسکی (۲۰۰۳)، سماوی و حسین چاری (۱۳۸۷)، پاشا

و گودرزیان (۱۳۹۲) که هریک به بررسی رابطه تعهد هویت با سبک‌های پردازش هویت، سوء مصرف مواد مخدر و پایگاه هویت در دانشجویان، رابطه سبک‌های هویت و رشد اخلاقی با مسئولیت‌پذیری دانشجویان پرداختند همسو و همخوان است. همچنین نتایج تحقیق با یافته‌های خواجه پور (۱۳۸۹) مبنی بر تقویت سبک‌های هویت، همسو است.

در تبیین یافته فوق می‌توان گفت، پدیده‌ی نوجوانی با این پرسش اساسی همراه است که من کیستم، این پرسش که چند سال ادامه خواهد یافت. در واقع مسئله این است که چگونه می‌شود که هر فردی نه مانند گذشتگان و نه مانند آیندگان می‌شود بلکه منحصر به فرد است. نوجوانی که با این پرسش‌ها روبه‌رو است می‌داند که به زودی باید مسئولیت زندگی خویش را بر عهده بگیرد؛ و از خود می‌پرسد چگونه باید زندگی کنم، چه حرفه‌ای انتخاب کنم، در ارتباط با زندگی آینده چه خواهم کرد، باورها و ارزش‌های من کدامند، پاسخ به این پرسش‌ها معمولاً آسان نیست. نوجوان مدت‌ها پس از پرسش من کیستم و با کسب اطلاعات و تجربیات متفاوت بالاخره به این جواب می‌رسد که من خودم هستم. همچنین در صورت برخورد با طرف مقابل و تشکیل زندگی مشترک بهتر و عمیق‌تر با مسائل روبه‌رو شود. این خودآگاهی به شخص نشان می‌دهد که چگونه می‌تواند احساسات خود را بشناسد، از وجود آن‌ها آگاه شده و به وقت لزوم آن‌ها را کنترل نماید تا منجر به هیچ‌گونه ناراحتی نگردد. چراکه خودآگاهی، موجب شناخت نیاز افراد و یافتن راه مناسب

مختلف را به یکدیگر پیوند می‌دهد. تولد یک کودک زندگی کسانی را که مسئول پرورش او هستند تغییر می‌دهد و در نتیجه آن‌ها خودشان فرایندهای یادگیری جدیدی را تجربه می‌کنند. تجربه پدر و مادری معمولاً فعالیت‌های بزرگ‌ترها را به کودکان برای بقیه زندگی هر دو پیوند می‌دهد. بدیهی است بزرگ‌ترها هنگامی که پدر بزرگ و مادر بزرگ می‌شوند، هنوز پدر و مادر باقی می‌مانند و بدین سان یک رشته روابط دیگری را به وجود می‌آورند که نسل‌های مختلف را به هم پیوند می‌دهد

## References

- Bersonchecki, R. P. (1992). Assigned chores help teach social personaResponsibility, The Brown university child, and Adolescent Behavior letter.
- Berzonsky, M. D., & Ferrari, J. R. (2009). A diffuse-avoidant identity processing style: Strategic avoidance or self confusion? *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 9, 145-158.
- Barewet, M. (2010). Teaching your child responsibility. Pagewise. Inc
- Berzonsky, M., Cieciuch, J., Duriez, B., & Soenens, B. (2011). The how and what of identity Formation: Associations between identity styles and Value Orientations. *Personality and Individual Differences*, 50, 295- 299
- Berzonsky, M., & Kuk, S. L. (2005). Identity Style, Psychosocial Maturity, and Academic Performance. *Personality and Individual Differences*, 36, 235° 247.
- Bahramie, F. Malekian, H. & Abedie, M. R. (2011). The study and comparison of strategies to boost responsibility among guidance school students in Esfahan. *Amoozeh Quarterly*, (17), 45-48.

برای مواجهه با آن‌ها می‌شود. همچنین اهداف زندگی را مشخص‌تر و واقع بینانه‌تر نشان می‌دهد و ارزش واقعی افراد و مسائل پیرامونشان را نمایان می‌سازد. خودآگاهی فرآیند سالم هویت‌یابی را برای انسان سهل‌تر می‌نماید، به زندگی او آرامش می‌دهد و احساس رضایت‌مندی‌اش را رونق می‌بخشد.

نتایج آزمون تحلیل کوواریانس تک متغیری همچنین نشان داد که آموزش خودآگاهی باعث افزایش میزان مسئولیت‌پذیری دانش آموزان شده است. با یافته‌های مهدوی و همکاران (۱۳۹۲)، طالبی و خوشبین (۱۳۹۰) که هر یک به بررسی اثربخشی آموزش مسئولیت‌پذیری بر عزت نفس دانش آموزان پسر مقطع متوسطه، مسئولیت‌پذیری اجتماعی جوانان پرداختند همسو و همخوان است. نتایج تحقیق با پژوهش گلاسر (۲۰۰۵) مبنی بر آگاهی دادن به دانش آموزان به سبب مسئولیت‌پذیری و بارت (۲۰۱۰) مبنی بر آموزش مسئولیت‌پذیری در درون خانواده و بر عهده گرفتن مسئولیت‌های متعدد همسو است.

در تبیین این یافته می‌توان گفت، خودآگاهی می‌تواند نوعی احساس مسئولیت‌پذیری و ایجاد نظم از طریق اجتماعی شدن در افراد ایجاد کند. اجتماعی شدن فرایندی است که طی آن کودک ناتوان به تدریج به شخص خودآگاه، دانا و ورزیده در شیوه‌های فرهنگی که در آن متولد گردیده است تبدیل می‌شود. اجتماعی شدن نوعی برنامه‌ریزی فرهنگی، نیست که در آن کودک تأثیراتی را که با آن‌ها برخورد می‌کند به‌طور انفعالی جذب نماید. حتی کودک نوزاد نیازها و خواست‌هایی دارد که بر رفتار کسانی که مسئول مراقبت از او هستند تأثیر می‌گذارد. اجتماعی شدن نسل‌های

- Moradpour, J. Mearie, M. R. Aliabadie, S. & Abbaspour, S. (2013). The effect of instruction of self awareness and self expression on compatibility and self-respect among mothers of the mentally retarded children. The scientific quarterly journal of the faculty of midwifery and nursing of Birjand medical sciences university. 10(1), 42-53.
- Mousavie, F. (2009). The effect of instruction of life skills on reduction of stress and raising accountability among male addicts.
- Pasha, G. & Godarzeean, M. (2013). The relationship of identity styles and moral growth with responsibility in students.
- Ramzanie Desfani, A. (2012). The effect of teaching accountability based on Glasser's method on raising identity crisis of high school students of Isfahan. MA thesis in counseling, Isfahan University, Faculty of psychology and education.
- Sagebfar, M. (2003). Deadly identities, Amin Maaloof, translator: Morteza Saqeb far, Tehran, Quqnoos.
- Samavi, A. & Hosaincharie, M. (2008). Misuse of narcotics and the place of identity among students. Iranian Psychologists quarterly, 5<sup>th</sup> year, 20(3), 323-332.
- Sayd Mohammadi, Y. (2014). Educational psychology, 8<sup>th</sup> edition. Ravan Publications.
- Sharf, R. (1996). Theories of psychotherapy and counseling. New York: International Thomson pub.
- Talebi, A. & Koshbean, Y. (2011). Social accountability of the youths. Social sciences quarterly, 59(3), 207-241.
- Glaser, V. (2005). Schools without Failure. Translated by: Sadeh, H. 4th edition. Tehran: Roshd Publication.
- Jokar, B. Hosaincharie, M. & Mehrparvar, A. (2014). Prediction social accountability based on identity styles among students of Shiraz university, Culture in Islamic university, 10(4), 17-18.
- Kajehpour, Z. (2010). The study of the relationship of intelligence, self-respect and economic status with accountability. MA thesis in general psychology, Islamic Azad University, Ahvaz branch.
- Kalat, J. (2013). Physiological psychology. Translated by Seyyed Mohammadi, Tehran, Ravan publications. (date of publication in the original language 2008)
- Kaye, M. P. & Fifer, A. M. (2007). Cognitive links between fear of failure and perfectionism. Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy, 25, 237-252.
- Jenaabadi, H & Dehbashie, A. (2014). Investigating the Role of Identity Styles in Predicting Responsibility and Academic Self-regulation of Third Grade Male High School Students in Zahedan. International Journal of Social Sciences & Education, 4, 968-977.
- Kloomok, S. & Cosden, M. (1994). Self- concept in children with learning disabilities: the relationship between global self-concept, academic discounting, nonacademic selfconcept and perceived social support. Learning disability quarterly, 17, 140-153.
- Mahdavia, A. Anaeti, M. S. & Nesie, A. (2013). The study of the effect of instruction of accountability on self-respect among boy students of high school. New findings in psychology. 17(2), 117-132.
- Mohamie, F. Soltaniefar, A. Rezaie Ardanie, A. Modares Grvie, M. Atesheanpanjeh, S. Soltaniefar, A. (2010). An investigation into the relationship between child attachment concept and teenage attachment with identity basis among the youths within the age range of 11 to 18. Principles of mental health. 18(4), 692-701.